

Kolozsvár
Körösön
82 dec 5.

TÁRCZA 402

ARANY JÁNOS
két levele.

AKADEMIKON
KÖNYVTÁRA

II.

Arany második levelét Budapest-ről írta. Mielőtt közölném, elmondok egyetnást a mi tán nem lesz egészen érdektelen.

Nagy-Köröst 1860-ban hagyta ott Arany. A Kisfaludy-társaság megválasztotta igazgatójának s nem sokkal előbb az academia levelező tagjának. Működésének szélesebb kör nyílt; érvényesíthette azt a mit tudott s izlésével hathatott a szépirodalmi legjobb izlésterjesztésére. Az irodalomtörténet ez időtől való munkálkodását fogja a legkiválóbbnak mondani. Műbirálataival, költeményeivel, Buda halálával, Toldy szerelmével, balladáival minő fenséges élvezetere volt a világnak. 1865-ben megválasztották académiái titkárnak, a király rendjellel díszítette tel; — legnagyobbjaink sorában elsőik közé emelte a köztisztelet. A kritika néma csodálattal tette le vele szemben fegyvereit s vágyva lestük, ha egy örökértékű kincsessel ma, holnap nem szaporítja-e ismét irodalmunkat. A hódolat mellé nyugodalmas, gondoktól ment élet is jutott részébe — mindene volt.

S úgy tetszik mégis, mintha hiájával lett volna annak, a mi erőbb fény-nél, dicsőség-nél.

Oda volt a derűtsége, nyugalma. Minden bizalmasan írott sorából, mit ez időben írt, panasz szól ki. Tán egyszerű lelke nem tudta megszokni azt a sok ragyogást, a mibe jutott; tán kevésbbé volt meglegedva azokkal, a miket írt? tán úgy féltett, úgy szere-

tett leányának elvesztése ült örökös buval a lelkén? A felelet majd megkerül reá.

Akkor volt boldog igazán Arany, mikor őt az egyszerű minden művészi önteltség hijával élő embert elhívták a szalontai tornáczos, deszkakerítéses, nagy kutgemes, akáczfás udvarból Körösre szellemes őt igazán csodáló s szerető emberek közé tanárkodni.

Hallottam beszélni róla, milyen derült, nyugodt, kedélytel tele barát volt; hogy részt vett minden tréfában s hogy mulatott a bohóságokon. Egy pár esztendő múlva attól, hogy Körösre hozták, már elkedvetlenedik. 1858 ban alig van már Körösön valaki azok közül a tanártársak közül, a kik közé jött 7 esztendővel előbb. Sohajt az eltávozottak után s vágyakozik ő is el Körösről. „Karli fiam — írja Mentovichnak Szász Károlyról — ismét a homokba plántálta magát,*) Gyulai Pali a szent igába hajtandó a fejét s megy Kolozsvárra tanárnak vagy máshova urnak s te is itt hagyta.”

A multságokról Varga collegával megszökik, s ha ott is van, olyan „mintha ott se volna.”

A régi idők vigasságaira emlékezteti minden. A tegnap közöltem levelében is mind azokra czéloz s nem állhatom meg, hogy annak a vidám kellemes életnek jellemzésére, melyet 1852. körül éltek, egyet-mást ide ne írjak. Mentovichtól hallottam s kár volna veszendőbe menniök.

Említettem, hogy volt egy élel-lapjuk a tanároknak, a Charivari. Mentovich szerkesztette, egy mérnök raj-

*) Szász Károly mielőtt Körösre ment volna professornak előbb Kunszent-Miklóson (a homokban) volt pap a honnan 58-ban Szabadszálásra hívatott meg.

zolta belé a képeket s Arany is írt egyszer másszor apró tréfákat belé.

Az egyik társ (kiről Arany szintén ir levelében) nagyra volt azzal, hogy ő milyen jeles állattömő. Egész szenvedélylyel gyömöszölte ki a verebet is, ha egyébféle teremtmény nem akadt a kezébe. E dicséretes passióján kívül kiváló étvágygyal dicsekedett, mely kettős tulajdonsága teljesen elég volt arra, hogy a Charivariban megörökíttessék. Rajzoltak egy gazdagon felterített asztalt, mely előtt a pompás falatoktól kerekre gyurt képpel szuszog a colléga. A kép alatt írva: L. tömi az állatot . . .“

Máskor párbajt nézni gyűltek össze a tanártársak. Nagy oka volt. Egyik poeta collega, ki állandó tárgya volt tréfáinknak, arra a nagy eszmére adta a fejét, hogy megházasodik. Hire járt, hogy elküldte volna a kéréit s azok tagadó választ hoztak a leszakításra kiszemelt szép virágszáltól. — A legközelebbi összegyülekezés alkalmára készen volt a Charivariban a kép, mely a megszorodott völegény aspiránsot ábrázolta egy kutya kosárral a száján. Szép betűkkel volt alája pingálva: „A kosarat nyert kérő.” Nosza ezt nem lehet annyiban hagyni. Ez sértés. Rögtön megindultak a tárgyalások. A megrajzolt exvölegényt kegyetlenül neki uszították annak, kitől a tréfa kikerült. A segédek feltételeket állítottak meg mind a két részről s ki-mondatott, hogy egyik félnek ott kell maradni a csatatéren. Az exvölegénynek egyebek között az a gyengéje volt, hogy semmit sem örökölt a történelem által emlegetett hős, vitéz és bátor férfiak szelleméből. Nagy-nagy szorongások között indították ki a meghatározott napon a körösi szőlőbe, hol egyik

collegának a telkén volt megesendő a szörnyü eset. Felálltak. A szellő a faleveleken kívül egyebeket is ingatott. A tanártársak mind igen bubánatos ábrázattal álltak körül a bajnokokat. A döntő pillanat közeledett. Akkor egy hang hallszik. A kihívott fél szól: „Az lévén a segédek által megállított feltétel, hogy egyik félnek a téren kell maradnia, én meghajlok a parancs előtt és ezennel haza megyek. Hadd maradjon ellenesem a téren.”

Az exvölegény fellélegzett mintha a víz alól bukott volna fel a levegőre, a társak kaczagásban törtek ki s az ellenfelek összeülekeztek.

A hangulat szivélyességére nézve, melyben a tanártársak tanítványaikkal szemben is éltek, érdekes kis történetke az, hogy egy izben előttük rendeztek dérekas birkozást. Nem féltették tőlük a tekintélyüket. Másban imponáltak tanítványaiknak, nem viseletük ki-mérttségében. Ugy történt, hogy egyszer a 8-ik osztály hallgatóival együtt a tanári kar a mezőt járta. A fiuk mulattak s birkoztak: ki az erősebb? L. (kiről Arany a ma közlendő levélben azt írja, hogy örökké fiatal) untalanul kritizált, közbe szólott s oktatásokat adott: hogy kellett, mint kellett volna csinálniok. „Ej olyan nagy mester vagy te ebben a dologban?” kérdezték a collégák. L. verte a mellét. Nó hát lássuk. Egy domb volt közel, arra felállott L. egyik collegájával s összeülekeztek. Egy forduló s L. leborult az édes anyaföldre, nagy tiltakozások között. „Kaszát vetett, nem igazság,” kiáltotta: A jury megítélte a „kaszát” s ujjabb birkozásba fogtak. Másodszor aztán kasza nélkül, de módosan cselekedtetett földhöz L. professor.

Három kis történetkét írtam ide

Irhatnék többet is, de elég e három is annak a vidám hangulatnak megismérésére, mely Körösön az 50-es évek elején volt a tanártársak között, melyet Arany visszasovárgott s melyről leveleiben megemlékezik.

A levelen, melyet itt közlök, már nem érzik annyi vidámság sem, mint az első. Egy helytt, (melyet kénytelen vagyok kihagyni) megemlékezik valami tréfás történetről. Egyik volt collegával esett. De úgy ír róla, mintha csodálkoznék, hogy lehet még olyan „fiatal” is valaki s mulathat még olyan gondtalanul is ember, kinek nagy fia van. A levél eleje Mentovichnak egy magán ügyére nézve tartalmaz tudósítást s így azt sem lehet közölnöm.

A levél így szól: K. 513/400
Sest, nov. 17. 1866.

Édes barátom!

... ..*)
Veszteségünk iránti részvéteket, a mint megíratlan is tudtam, képzeltem; úgy most szivemből köszönöm. Igazad van: ilyenkor a vigasztalás nem sokat ér: nekünk az első hetek és hónapok alatt, valóban terhünkre is volt. Azért nem hogy vártam volna barátaimtól amaz első időben: de félttem tőle, azon gyötrelentől, hogy nekem a vigasztalásokat szépen csiszolt periodusokban meg kelljen köszönöm. — Azóta már féltünk — féltettünk többet is: ez által enyhült némileg annak az egynek kizárólagos volta. De azért megmarad — meg, utolsó lehelletig!

Találtad, hogy bajosan látom én már valaha Erdélyt: Harminez eszten-deig laktam a tővében, ifju voltam, kedvem is lett volna utazni: ha akkor

*) A levél elejéből kihagytam 30 sort.

nem mentem, annál kevésbbé teszek most fel magamról oly vállalkozó szellemet. Atilával és hunjaival sem sokat törődöm már: az én napjaim ugyanakkor ketté szakítva derékon, hogy a mi meg marad, az már csak mosdani, reggelizni, s ebéd után pipázni való. Vénülünk édes Ferim, legalább én nagyon. Nekem a munkára nyugalom, gondtalan élet kellene, bú nélküli élet: sub-jektiv bajaimból nem sokat tudok én csinálni: a mi nekem, fáj, fáj mint az oldalnyilallás és nem ad symphonikus hangot. Más fájdalom az, a mit az ember oly szép rigmusokba tud szedni. Hogy pedig objective irhassak valamint, az kellene, hogy subjective ne zaklasson a sors, a hivatal, a gond, mint az igavonó marhát.

Azt okosan tennéd, ha fellátogatnál Pestre, hová már több érdek is vonsz, mint eddig. De a „tilli-tullit” én már csak L. y barátomnak hagyom. Ő még a hajdani fiatal ember: közelebb is nagy költői névaapot ült. Irigylem a kedélyét.

Tompáról régecskén hallottam — de csak roszat. Szivbaja van szegénynek, s hozzá iszonyú türelmetlen lelke. Nem reméli, hogy kigyógyuljon — s békétlen hogy él. Így mulunk el, egymásután, édes barátom.

Szász Károly még nincs itt — nem láttam legalább. Ő most a legboldogabb valamennyiünk közt. Látszik is rajta: oly kövér, mint egy serfőző.

Azonban elég ennyi oly röst le-vélirótól mint — mi ketten. Szives tiszteletemet a kedves komámasszonynak; a gyermekeket csókolom (Juliska már aprehendálná, ugye?) téged pedig öllelek

állandó barátod
ARANY JÁNOS.
Közli: P. I.

de mondani, hogy ha nem is valami rózsás és kedvező a pénzügyi helyzet, de ha összehasonlítjuk az 1875-iki vagy 1878-iki helyzettel mindenestre kétségtelen javulást lehet konstatálni és csak az nem konstatálhatja, a ki azt nem akarja. (Ugy van! jobbfelől.)

És hogy azon az uton, melyet a kormány eddig elkövetett, sikerülni fog a kibontakozás, és hogy erre mindenestre kilátás van, hogy nemcsak lehetőség, de a siker valószínűsége is megvan, azon pénzügyi politika irányán, melyet a kormány elkövet. (Helyesles jobbfelől.)

Ezek alapján arra kérem a t. házat, méltóztassék a határozati javaslatok mellőzésével a költségvetést elfogadni. (Hosszantartó élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől.)

Szilágyi Dezső: Szavainak félremagyarázása végett szólal fel. Szerinte annak nincs se politikai, se államjogi értelme, hogy mikor a budgetet általánosságban megtagadják, az országtól tagadják meg a költségvetést. Ezután bizonyítani igyekeznek, hogy a pénzügyminiszter három pontban ferdítette el beszédét. Majd áttér a miniszternek parlamentári pályáját és a delegációban történt működését bonczoló szavaira. (Zaj. Felkiáltások jobb felől; Ez nem személyes kérdés. Halljuk az elnököt. Felkiáltások a baloldalon; Halljuk tovább!)

Elnök: (Csenget) A t. képviselő ur a házszabályok értelmében szavainak félreértését akarta helyreigazítani. Most már az, a mit most méltóztatik mondani, az nem személyes kérdés. (Zaj. Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás a bal és szélsőbaloldalon.)

Szilágyi Dezső: Az igen t. elnök urnak nem méltóztatott felszólalásomra figyelni. (Nagy zaj. Felkiáltások a bal és szélsőbaloldalon: Ugy van! Ellenmondások jobbfelől.) Én viságosan kijelentettem, hogy először észavaim értelmének helyreigazítására azután személyes kérdésben kérek szót.

sére és oly intézkedések tételére, melyek a hátralékok megszüntetésére alkalmasak.

Gál József a pótbirói intézmény megszüntetése mellett a kir. tábláknál két osztályu rendes birói állásokat kíván rendszeresíteni 3000 és 2500 frttal Budapesten, Marosvásárhelyt 2500 2000 frttal. Ezen másodosztályu rendes birói állások betöltése fokozatosan történnék. **Pauler Tivadar** igazságügyminiszter a törvényjavaslat mellett szólalt fel.

Ezutaa a ház gyakori derűtség kitörései és közbeszólásai között **Körösy Sándor** szólal fel és határozati javaslatot ad be **Pauler** indítványa és a kir. táblák decentralizációja mellett. A ház többsége elfogadja a törvényjavaslatot.

Tiszta válassza Szilágyi beszédére.

Az ülés végén a miniszterelnök szólal fel a Szapáry beszéde után történt incidensre vonatkozólag.

Tiszta Kálmán miniszterelnök: (Halljuk!) Nem lehetvén idebenn a házban, nem lehettem szerencsés hallani Szilágyi Dezső igen t. képviselő urnak a pénzügyminiszter irányában tett nyilatkozatát, mert ha hallottam volna akkor szót kértem volna személyes kérdésben, miután az igen t. képviselő úr azt mondta, hogy én a pénzügyminisztert annak idejében az ajtón kitaszítottam. (Felkiáltások: Kidobta! Kikutasította!) Ezt a magam részéről szó nélkül nem hagyhatom. De hogy egészen korrekt legyek, a gyorsirodából kivett szöveg szerint felolvasom a nyilatkozat azon részét. Beszélvén, hogy azt mondja a t. képviselő ur: (Olvassa.)

Hát t. ház, mindenekelőtt megjegyzem, (Halljuk! Halljuk!) hogy én is azon meggyőződésben vagyok, hogy azt a simulékonyságot, melyet a t. házratom a pénzügyminiszter tanúsított, midőn 1878-ban a kormányba belépett, a t. képviselő ur sohasem fogja tanúsítani. (Élénk derűtség jobbfelől.)

Mert mi volt az eset? Midőn 1875-ben, a kik itt voltak emlékeznek rá,

megbontására tapasztaltak, mint felmerültek, egy olyan polgári házasság kötelező behozatala által, hol a házasság vallás-erkölesi vonatkozásai nem altera tantak — igen sok tekintetben orvoslást nyernének.

A család életében nagyfontosságú gal biró dolog az, hogy a polgári házassági szerződésben a születendő gyermekek ellátásának és felneveltetésének kérdése olyan kötelező megoldást nyerhes, melyet az államhatalom, biztosan és gyorsan végrehajt és a család vagyoni viszonyai előleges rendezésben részesülnek; ezen körülmények pedig az indokolatlan és könnyelmű elválásoknak — a hibás házasság fel részére súlyos anyagi felelősségnek bizonyos megállapítása által — utját vágná és ezáltal közvetve, a családi élet megerősödését eredményeznék.

Mint hogy azonban a polgári házasság törvényszerű behozatala a keresztény társadalmat átható olyan fontos kérdés, hogy annak megvalósítása egyelőre valószínűleg a jövőnek tartatik fenn; addig is lehet a családi viszonyoknak támogatását és javítását törvényesen szabályozni.

Mélyen tisztelt képviselőház! Jól tudjuk az ezen czéltól javasolható intézkedések mindenike, nem lesz talán megvalósítható, mivel azok némelyike Magyarország állami életén kívül eső körülményektől is függenek. Ezen tudat azonban nem zárhat el minket attól, hogy azokat legalább főbb vonatkozásokban fel ne említsük, szerény nézetünk szerint, a törvényhozásnak arra kellene törekednie, hogy a házasság intézményének ma felforgó akadályait lehetőleg elhárítva, anyagi fennállását támogassa, indokolt felbontását lehetővé tegye és erkölesi kinövéseit szigorúan büntesse.

Ezen felsorolt tekintetekből szükséges volna intézkedni az iránt:

1. hogy a keresztény és nem keresztény közötti házassági akadály eltöröltessék.

2. a római kath. papságnak a házassága megengedtesse, illetőleg a Coelibatus elvének mint nem dogmá-

ra károsabb hatással bíró fajtalanosságok fenytés alá ne vétessenek.

10. Házassági ügyekben az egyházi hatóságoknak az országos törvényekbe belé nem ütköző jogerőkre emelkedett határozatainak a közigazgatási hatóságok által leendő végrehajtása megengedő és szabályozandó lenne.

Mélyen tisztelt képviselőház! Azon nézetből indultunk ki, hogy a fennforgó kérdésnek helyes megoldása az erkölesi bajok és jelenségek erőszakos elnyomása helyett, inkább azok indokainak lehető megszüntetésében állhat; miután az okok megszüntetével, magok az okozatok is — mint eredmények — nagy részben önként el fognak ényészni.

Ugyanazért mély tisztelettel kérjük fel a mélyen tisztelt képviselőházat! méltóztatassék jelen feliratunkat érdemleges tárgyalás alá venni, s az abban jelzett erkölesi és társadalmi bajok lehető elenyésztetése és mérséklése érdekében, a szükségesnek és czélszerűnek mutatkozó lépéseket törvényhozás által életbe léptetni.

Udvarhely megye közönségének Sz. Udvarhelyt, 1882, november 7-én tartott rendes közgyűléséből:

Dr. TÖRÖK ALBERT.

alispán.

BUDAPEST, 1882. decz 1.

(Párbaj ügyek. Budapest része Petőfi sírmentő ügy.)

Több idő óta időzöm már a fővárosban, s érzem a kötelességet, hogy innen is írjak a Kol. Közlönynek. Alig van azonban miről!

Valami „nevezetes“ esemény előhírnöke kellene legyek, mert az elkéneveztetett közönség, ha csak nem híres nevezetes dologról szól az írás ügyet sem vet rá. Am Budapest se tud többet, mint mit az újságok.

Azonban érdekes néha a napi események feletti reflexió mely néhatálón jellemzi azt. Például a Verhovay-Kenedy párbaj egyik segéde, mikor a párbaj részletes és fejezetekre

van bízva, hogy ennyi pályázó is volt, miután a pályázati feltételek éppen azok voltak, mint akár egy ezer frtos állomásnál. A két pályázó közül egyik Ujlaki János, fiatal végzett orvos; a másik Ceusianu Sándor, orvostudor, ki már két év óta működik Szász-Régenben, mint gyakorló orvos, hol nemcsak általános tiszteletet és becsületet, hanem mint orvos, a jó hírnevet is meg tudta szerezni. Ép ezért, őszintén örvendünk, hogy a választás éppen Ceusianu Sándor urra esett, ki ben járásunk egy értelmes tisztviselőt, községünk pedig e mellett még egy értelmes és intelligens polgárt is nyert, a mikre igen nagy szükségünk van!

Miutána m.-bülkényi körösportra pályázó nem jelentkezett, általános kívánságra határozatba ment, hogy e körösport is a görögny-szt.-imreire esatoltassék s ez irányban ugy meggyenk méltóságos alispánjához, mint a közigazgatási bizottsághoz felirat intéztessék.

S mi hiszszük, hogy mindkét helytt járásunk nemcsak méltányos, de igazságos és észszerű kívánságát meg fogják hallgatni s egyhangu határozatát helyben fogják hagyni!

A mai körorvosi választás meg ejtésével járásunknak ugy, mint községünknek egy rég óhajtott és rég vajudó ügye nyert — közmegelegedésre elintéztést! E tekintetben sokat tett járásunk szolgabirója: Nagy Tamás is, miért fogadja őszinte elismerésünket e helyen is. Dr. Ceusianu ur pedig, kit már tul szerencsések vagyunk községünk intelligentiája közé számíthatni, fogadja szerencsekívánatunkat s engedje meg remélenünk, miszerint benne nemcsak egy lelkiismeretes orvost, de e mellett még közügyeinknek egy lelkiismeretes felkarolóját is nyertük.

r. l.

(Sensatiós dolgok)

Nagy Enyed, 1882. deczember.

Városunk és vidéke a sensatiós tények és még sensatiósabb hírek helyszínévé kezd válni néhány év óta. — Alig végződött és simult el a híres

A philologiai társaság gyűlése.

(Ered. tud.) Budapest, decz. 3-án

A philologiai társaság ma délelőtt 10 órakor tartotta meg az évi rendes közgyűlését Ponori Thewrewk Emil elnökle alatt az akadémia Kisfaludi termében. Az elnök megnyitó beszéde után, melyben a társaság jövőbeli feladatait körvonalazta, **Abel Jenő** titkár felolvasta évi jelentését. A társaságnak ez időszerint 178 tagja van. 27-tel több mint a mult évben. Felolvasó ülést mindössze hetet tartottak, melyeken csakély kivétellel közérdekű, a philologia népszerűtésére törekvő fordítások és értekezések olvastattak fel. E felolvasások kevés kivétellel megjelentek e társulat közlőnyében is, mely ezeken kívül még számos közérdekű és tudományos értekezést és könyvbírálatot hozott. Terjedelmét tekintve, a szerkesztők 17 ivvel adtak többet, mint kötelezve voltak. A társaságnak egy másik, még csak készülőben levő publicatiója: a realis encyclopaedia dolgában a társaság belső ügyeit vezető választmány azt az eredményt mutatja fel, hogy sikerült a közoktatásügyi ministertől azt az ígéretet nyerni, hogy a kiadványt erkölesi támogatásában fogja részesíteni. A pénztárnok jelentéséből közöljük, hogy a társaságnak az elmúlt évben 2103 frt 81 kr. bevétele 1978 forint kiadása volt. Az 1880. és 1881. évekről fenmaradt deficit 1032 forintról tehát a tisztajövedelemként mutatkozó 125 frt 68 krral 906 frt 82 krra szált le. A közgyűlés ugy a titkárnak, mint a pénztárnoknak a felmentvényt megszavazta. A mai közgyűlés még választásokkal is foglalkozott. Ezek eredménye a következő. Elnökké újra egyhanguán **P. Thewrewk Emil**, alelnökké **Beöthy Zsolt**, másodtitkárrá **Dr. Pecz Vilmos**, pénztárnokká **Knoll Károly** akadémia könyvtáros választattak meg. Ezeken kívül választott még 12 fővárosi és 12 vidéki választmányi tag. Megemlítjük még, hogy a mai közgyűlés **Vámbery Armin** a társaság tiszteletbeli tagjának választotta.